

Jaakko Kurkela

KUKA VOI JYRÄHTÄÄ?

Ekspressiivisen ilmaisun jyrähtää käyttäminen mediassa

Informaatioteknologian ja viestinnän tiedekunta
Kandidaatin tutkielma
Toukokuu 2020

TIIVISTELMÄ

Jaakko Kurkela: Kuka voi jyrähtää? – Teonsanaan jyrähtää liittyvät hahmot ja aiheuttajat mediassa

Kandidaatintutkielma
Tampereen yliopisto
Kielten tutkinto-ohjelma, suomen kieli
toukokuu 2020

Tutkielmani tavoitteena on tutkia, miten ekspressiivistä ilmaisu *jyrähtää* käytetään mediassa. Tutkielman aiheen innoitti mediassa levinnyt ilmiö, jossa verbi *jyrähtää* assosioituu ja henkilöityy vahvasti jääkiekkovaikuttaja Kalervo Kummolaan. Aiheen spesifiyden vuoksi sitä ei ole aiemmin juuri tutkittu. Pääasiallisena mielenkiinnon kohteenani on hahmottaa, eritellä ja vertailla erilaisia tekijöitä ja hahmoja, joiden kuvataan *jyrähtävän*. Ennen kaikkea tarkoitukseni on saada vastauksia kysymyksiin, millaisia ovat *jyrähtävät* hahmot ja mitä heistä kerrotaan. Myös laajempaa kontekstia huomioiden selvittelen, millaisia ominaisuuksia ja asioita tyypillisesti liittyy *jyrähtäviin* hahmoihin. Teen myös katsausta *jyrähtää*-verbin sekä sen johdosten erilaisiin muotoihin, olemukseen, etymologiaan ja semantiikkaan.

Olen käyttänyt korpustutkimuksen menetelmiä pohjana tutkimuksessani. Aineistona käytän Alma Median Media-arkistosta haettuja Aamulehden ja Iltalehden julkaisuja kahden vuoden ajalta. Hyödynsin myös sisällönanalyysin ja sisällön erittelyn keinoja, että pystyin luokittelemaan aineiston esiintymiä ryhmiin analyysia varten. Ryhmät edustavat tyypillisimpiä *jyrähtämiseen* liittyviä aiheuttajia ja hahmoja. Keskityin erityisesti elolisten *jyrähtävien* ihmishahmojen joukosta etsimään, luokittelemaan ja analysoimaan hahmojen taustalla vaikuttavia tekijöitä, jotka tyypillisesti ovat yhteydessä ekspressiiviseen ilmaisuun *jyrähtää*.

Mediassa on välillä pohdittu joidenkin teonsanojen sukupuolittunutta olemusta ja assosioitumista tietynlaisiin henkilöihin. Tutkimukseni aineistostakin nousi esille muun muassa pohdintoja Kummolan ja *jyrähtämisen* yhteydestä uutisteksteissä. Suurin osa elollisista *jyrähtävistä* hahmoista oli miehiä, jotka ovat johtavassa asemassa muun muassa politiikan, yksityisen sektorin ja urheilun parissa. Nuoret hahmot eivät *jyrähtelee* käytännössä ollenkaan. Elottomista *jyrähdysten* aiheuttajista nousi esille selkeimmin *ukkonen*, *moottorit* ja *koneet*. Tutkimustulokset vastasivat pitkälti aiempia havaintoja ja näin ollen vahvistivat jossain määrin aiemmin tutkittomia oletuksia oikeiksi.

Avainsanat: jyrähtää, jyrähdys, hahmo, media, sanomalehdet, ekspressiivisyys, korpustutkimus, semantiikka, sisällönanalyysi, sisällön erittely

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck -ohjelmalla.

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	4
2 TUTKIMUSONGELMAT JA -AINEISTO	5
2.1 Tutkimuksen tavoitteet ja tutkimuskysymykset	5
2.3 Aineiston ja sen keruutavan esittely	5
3 TEOREETTINEN TAUSTA JA TUTKIMUSMETODI	8
3.1 Korpustutkimus	8
3.2 Sisällönanalyysi ja sisällön erittely	8
3.3 Jyrähtää semantiikka ja etymologia	9
3.4 Ekspressiivisyys	9
3.5 Verbin johdokset	10
3.5.1 Momentaanijohdos	10
3.5.2 Substantiivijohdos	11
3.6 Valenssi	11
3.7 Hahmo, aiheuttaja ja entiteetti	12
3.8 Lehtikieli	13
4 AINEISTON ANALYYSI	15
4.1 Elottomat abstraktit jyrähtäjät	16
4.2 Elottomat konkreettiset jyrähtäjät	17
4.3 Elolliset abstraktit jyrähtäjät	18
4.4 Elolliset konkreettiset jyrähtäjät	19
4.4.1 Sukupuolijakauma ja naiset jyrähtäjinä	19
4.4.2 Ikäjakauma	20
4.4.3 Tittelit, ammatit ja status	21
4.4.4 Verbi ja valenssi	25
4.4.5 Substantiivijohdokset	26
4.5 Monikkomuoto ja jaollisuus	27
5 PÄÄTÄNTÖ	29

LÄHTEET.....	31
--------------	----

1 JOHDANTO

Mediassa on jo pitkään käytetty monin tavoin verbiä *jyrähtää*. Aiemmin pikemminkin säätiedotuksista tuttu ukkosen jyrähtely on levinnyt myös muihin käyttöyhteyksiin. Jääkiekkoa ja urheilu-uutisointia seuraaville on vuosien varrella tullut tutuksi verbi *jyrähtää*. Suomen ehkä tunnetuin ja vaikutusvaltaisin jääkiekkovaikuttaja sekä pitkän linjan poliitikko Kalervo Kummola on hahmo, johon jyrähtäminen vahvasti henkilöityy. *Kummola jyrähti* on laajalti käytetty ilmaisu useiden eri medioiden uutisoinnissa. Kummolan jyrähdykset ovat yleistyneet niin paljon, että siitä on muodostunut eräänlainen meemi tai tavaramerkki. Meemi tarkoittaa Kielitoimiston sanakirjan (s.v. *meemi*) mukaan kulttuurissa ilmeneviä piirteitä (esimerkiksi tapoja, taitoja ja asenteita), joiden katsotaan välittyvän yhteisöltä tai yksilöltä toiselle varsinkin jäljittelyn kautta. Kummola itsekin on tietoinen ilmiöstä. Hän on haastattelussa kertonut, että normaalit haastattelutkin käännetään median toimesta *joksikin jyrinäksi*. Itseään Kummola ei niistä aina tunnista. Hän on itse kuvaillut jyrähdyksiään pikemminkin murinaksi. (Yle Urheilu 2014.)

Tuskin kukaan tietää tarkalleen, mistä tai milloin jyrähtely on yleistynyt myös ihmisen toimintaa kuvailevana verbinä. Se on kuitenkin ehtinyt levitä hyvin laajaan käyttöön. Olen myös huomannut, että *jyrähtää*-verbiä käytetään aika ajoin kuvailemaan johtavassa asemassa olevien miesten kriittisiä kommentteja, asiasta kuin asiasta. Aina kommentin ei tarvitse olla edes kovin karkäs, kunhan se vain on luonteeltaan kriittinen tai eriävä. *Jyrähdyksiä* esiintyy usein uutisten otsikoissa, mutta myös uutisteksteissä. *Jyrähdyksistä* on oman tulkinani mukaan tullut jossain määrin hienovaraisen humoristinen ilmaisu, vaikka itse uutisen asia olisikin vakava.

Haluankin tutkia tarkemmin, miten *jyrähtää*-verbiä mediassa käytetään. Erityisen kiinnostavaa on, millaisiin hahmoihin tai tekijöihin *jyrähtää*-verbi liitetään uutisoinnissa. Kalervo Kummola on selkeä hahmo, johon jyrähdykset melkein jopa säännönmukaisesti yhdistetään. Kummolasta käytetään toisinaan lempinimeä *Rautakansleri*, joka viittaa vahvaan johtajahahmoon. Kummola on eläköitynyt Suomen jääkiekkoliiton puheenjohtajan paikalta, joten luonnollisesti myös hänen *jyrähdyksistään* kuullaan nykyään harvemmin. Arvostan Kummolan elämäntyötä jääkiekon parissa, mikä on innoittanut minua tutkimaan, millaisten muiden hahmojen yhteydessä käytetään paljon puhuvaa ekspressiivistä ilmaisua *jyrähtää*.

2 TUTKIMUSONGELMAT JA -AINEISTO

2.1 Tutkimuksen tavoitteet ja tutkimuskysymykset

Tutkimuksen tavoitteena on selvittää erilaisia käyttöyhteyksiä, joita mediassa esiintyy *jyrähtää*-verbille ja sen johdoksille. Samalla se antaa tietoa myös siitä, kuinka yleistä ilmaisun *jyrähtää* käyttö on lehtien sivuilla. Vertailen myös hieman eri lehtien tapoja käyttää ilmaisua. Keskityn pääasiassa tutkimaan *jyrähdyksiä*, jotka liittyvät ihmisen toimintaan, mutta otan huomioon myös mahdolliset muunlaiset *jyrähtäjät*.

Tutkimuskysymykset olen muodostanut seuraavasti:

1. Millaisia ovat hahmot tai aiheuttajat, joiden kuvataan *jyrähtävän*?
2. Millaisia ominaisuuksia tai tekijöitä on löydettävissä hahmoista, jotka *jyrähtävät*?
3. Millaisena ilmaisu *jyrähtää* esiintyy mediassa?

Lähtökohtaisesti oletin, että suurin osa *jyrähtelijöistä* olisi miehiä, jotka toimivat jonkinlaisissa johtotehtävissä tai auktoriteettiasemassa. Oletin myös, että matala puheääni ja henkilön suurehko fyysinen preesens ovat usein yhteydessä *jyrähtää*-ilmaisuun. *Jyrähtävän* henkilön fyysiseen kokoon tai puheääneen oli kuitenkin vaikeaa tai jopa mahdotonta löytää tarpeeksi tietoa. Tutkimuksessa käytettävä aineisto ei sovellu juurikaan tämän selvittämiseen, mutta jotain osviittaa se voi antaa. Joidenkin julkisuuden henkilöiden kuvia tai nauhoitettua puhetta on mahdollista löytää esimerkiksi internetin hakukoneilla, mutta pysyttäydin enimmäkseen ensisijaisessa aineistossani.

Olin kiinnostunut myös siitä, että minkälainen on naisten osuus aineistossa. Oletin *jyrähtävien* naisten olevan selvästi vähemmistössä. Tämä oletukseni pohjautui pitkälti edellä mainittuihin olettimiin. Naiset ovat keskimäärin miehiä fyysisesti lyhyempiä ja kevyempiä. Lisäksi naisilla ääniala on tyypillisesti korkeampi kuin miehillä. Naiset ovat myös selkeästi vähemmistössä erilaisissa valta-asemissa ja johtotehtävissä. Tämän hetken trendin mukaan tosin ainakin Suomessa tilanne on hiljalleen tasoittumassa, etenkin politiikan kentällä (Tilastokeskus 2019). Ennakkoon oli myös kiinnostavaa nähdä, nousisiko aineistosta esille jotain yllättäviä attribuutteja, jotka yhdistyvät *jyrähtää*-verbin käyttöyhteyteen.

2.3 Aineiston ja sen keruutavan esittely

Tutkimuksen aineistoksi valitsin Alma Median Media-arkiston, joka löytyy verkosta (Media-arkisto.com). Media-arkisto sisältää Alma Median lehtien julkaisuja vuosien varrelta. Joidenkin lehtien kohdalla Media-arkistosta löytyy kaikki julkaisut jopa vuodesta 1999 alkaen. Media-arkiston aineistot eivät ole julkisia, vaan aineistoon käsiksi pääsemiseen tarvitaan käyttö lupa, esimerkiksi yliopiston kirjaston kautta. Media-arkistoon sisältyy alueellisia sanomalehtiä sekä useita valtakunnallisia, pääasiassa johonkin aihealueeseen keskittyviä lehtiä. Valitsin alkujaan tutkimusaineistoon kaikki tarjolla olevat lehdet, jotta aineisto olisi mahdollisimman kattava. Oletuksena kuitenkin oli, että suurin osa tutkimuksen kannalta relevantista tiedosta löytyisi lähinnä Iltalehdestä ja alueellisista sanomalehdistä. Media-arkistosta löytyvät valtakunnalliset lehdet ovat Iltalehti, Kauppalehti, Arvopaperi, Arvoasunto, Energia, Fakta, Markkinointi&Mainonta, Medi uutiset, Metallitekniikka, Mikrobitti, MikroPC, Platinum, Talouselämä, Tekniikka& Talous, Tekniikan Historia, Tietoviikko / Tivi ja Tekninen Uratie. Alueelliset sanomalehdet ovat Aamulehti, Kainuun Sanomat, Lapin Kansa, Pohjolan Sanomat ja Satakunnan Kansa.

Ajallisesti rajasin aineiston sisältämään julkaisuja kahden vuoden ajalta eli tarkemmin 1.11.2017–1.11.2019. Selasin aineistoa kronologisesti takaperin eli uusimmasta julkaisusta kohti vanhinta. Tämä antoi mahdollisuuden tarvittaessa helposti rajata aineistoa pienemmäksi tai vaihtoehtoisesti laajentaa suuremmaksi. Kahden vuoden ajalta löytyi yhteensä 288 osumaa hakusanalla *jyräh**. Käyttämällä hakusanassa katkaisumerkkiä löysin myös erilaiset taivutusmuodot *jyrähtää*-verbistä. Verbin vartalo on riittävän pitkä ja uniikki, että tyystin tutkimukseen liittymättömiä hakutuloksia ei esiintynyt kovin montaa. Näin sain yleiskuvaa verbin käytön frekvenssistä. Frekvenssillä tarkoitetaan kielen elementtien esiintymis- tai toistumistiheyttä (Tieteen termipankki 2020).

Otin tutkimuksessa huomioon myös substantiivimuotoiset johdokset, kuten *jyrähdys* ja *jyrähtäminen* taivutusmuotoineen, koska ne ovat merkitykseltään riittävän lähellä *jyrähtää*-verbiä. Sen sijaan aineistossa tuli vastaan myös verbi *jyristä*, jota en kuitenkaan tässä tutkimuksessa ota tarkasteluun hienoisen merkityseron vuoksi. *Jyrähtäminen* antaa mielikuvan äkillisestä tapahtumasta tai äänestä, mutta *jyristä* tai *jyrinä* sen sijaan luo mielikuvaa pitkäkestoisemmasta, ehkä jopa aavistuksen synkemmästä tapahtumasta.

Eniten hakutuloksia löytyi Iltalehdestä, yhteensä 107 kappaletta. Hakutuloksia löytyi myös seuraavista lehdistä: Aamulehdestä 73, Satakunnan Kansasta 56, Lapin Kansasta 47, Talouselämästä 2, Kauppalehdestä 1, Metallitekniikasta 1 ja Tekniikka & Taloudesta 1. Muista

lehdistä ei löytynyt yhtään osumaa. Tarkempaan tarkasteluun rajasin kuitenkin aineistoa selattuani vain Aamulehden (lyh. AL) ja Iltalehden (lyh. IL) julkaisuja, koska niistä löytyi eniten hakutuloksia, yhteensä 180 kappaletta. Tutkimukseni kannalta tämä on varsin riittävä määrä analysoitavaksi. Lisäksi huomasin, että Lapin Kansan ja Satakunnan Kansan julkaisuissa oli valtaosa hakutuloksista täysin samoja kuin Aamulehdessä. Mielenkiintoisesti Alma Medialla ilmeisesti uutisten tekemistä keskitetään, koska samoja uutisjuttuja oli julkaistu täysin identtisinä useassa eri sanomalehdessä. Turhan toiston välttämiseksi karsin kaikki tällaiset duplikaattiesiintymät pois tutkimuksesta. Muista lehdistä löytyneet muutamat yksittäiset hakutulokset jätin myös pois, koska en lopulta nähnyt niiden tuovan juurikaan lisäarvoa tutkimukselle.

3 TEOREETTINEN TAUSTA JA TUTKIMUSMETODI

3.1 Korpustutkimus

Tutkimus asettuu korpustutkimuksen piiriin, koska sanomalehtien verkkojulkaisuista koostuva Alma Median Media-arkisto toimii korpuksena. Korpus on kielentutkimukseen tarkoitettu aineisto, jota voidaan käyttää tietokoneella (Kielipakina 2006). Se on siis sähköinen varasto tekstejä tai nauhoitteita. Korpuksia käytetään, kun haetaan tapauksia ilmaisujen käytöstä, lasketaan niiden yleisyyksiä tai arvioidaan tutkimusoletuksia. Kun tutkija haluaa selvittää jonkin sanan tai rakenteen käyttäytymistä, hän voi hakea korpuksesta sanan esiintymismuotoja, sen naapurisanoja ja hyviä käyttöesimerkkejä. Korpuksia voidaan toki käyttää myös muihin kielentutkimuksen kannalta olennaisiin tarkoituksiin, rajana ovat tutkijan taidot ja mielikuvitus. Suurin osa maailman korpuksista on tekstikorpuksia, vaikka kielitieteen perinteessä puhuttua kieltä pidetään usein kirjoitettua alkuperäisempänä. (Kielipakina 2006.)

Korpustutkimuksen menetelmät sopivat tutkimukseeni mielestäni parhaiten, koska Media-arkistosta on helposti ja nopeasti haettavissa tutkimuksen kannalta olennaisia hakutuloksia. Esiintymiä on myös tarjolla riittävän paljon, jotta niistä on mielekästä tehdä analyysia. Koska käyttämäni korpus on nimenomaan tekstikorpus ilman minkään muun erilaisen formaatin lisäaineistoa, tutkimuksestani rajautuu väkisinkin pois sinänsä kiinnostava ja mahdollisesti lisäarvoa tuova audiovisuaalinen puoli.

3.2 Sisällönanalyysi ja sisällön erittely

Tutkimuksen aineiston läpikäyntiin valitsin Eskolan (2001; 2007, ks. Tuomi & Sarajärvi 2018: 80) jaottelun mukaisen aineistolähtöisen sisällönanalyysin. Tässä olennaisena seikkana on, ettei analyysiyksiköt ole etukäteen sovittuja tai harkittuja (Tuomi & Sarajärvi 2018: 80). Suunnitelllessani tutkimusta minulla oli kyllä olemassa jonkinlaisia olettamia, mutta tarkoituksena oli pikemminkin luoda jonkinlaista teoreettista rakennelmaa tutkimuksen pohjalta. Sisällönanalyysin aineistoksi sopivat hyvin monenlaiset dokumentit, kuten tähän tutkimukseen valitsemani tekstikorpus. Dokumentilla voidaan tarkoittaa miltei mitä tahansa kirjalliseen muotoon saatettua materiaalia. Sisällönanalyysilla pyritään saamaan tutkittavasta ilmiöstä kuvaus tiivistetyssä ja yleisessä muodossa. (Tuomi & Sarajärvi 2018: 85.)

Jäsentelen siis aineistoa sellaiseen muotoon, että siitä on mahdollista tehdä mielekkäitä johtopäätöksiä tutkimuskysymysteni kannalta. Laadullisen sisällönanalyysin lisäksi hyödynnän myös kvantitatiivista sisällön erittelyä. Sisällön erittelyllä tarkoitetaan dokumenttien analyysia, jossa kuvataan kvantitatiivisesti esimerkiksi tekstin sisältöä. Sen sijaan sisällönanalyysilla on pyrkimys kuvata aineiston sisältöä sanallisesti. (Tuomi & Sarajärvi 2018: 87.) Erilaisten *jyrähtäjien* ja *jyrähdysten* kvantitatiivinen erittely ja luokittelu antaa tutkittavasta ilmiöstä arvokasta tietoa, jota on helpompi analysoida tarkemmin.

3.3 Jyrähtää semantiikka ja etymologia

Jyrähtää on oletettavasti johdos verbistä *jyristä*. Kaisa Häkkisen (2004: 298) mukaan *jyristä* esiintyy suomen kirjakielessä ensi kertaa vuoden 1732 almanakassa. Kieli-intuitioni mukaan *jyrähtää*-verbillä on ollut aiemmin vahva yhteys lähinnä ukkosen aiheuttamaan *jyrinä* eli kovaan ääneen, joka seuraa ukonilmalla salamaa. Kielitoimiston sanakirja (s. v. *jyrähtää*) määrittelee verbin *jyrähtää* seuraavasti:

ukkosen, ison moottorin tms. äkillisestä, voimakkaasta äänestä. *Ukkonen jyrähtää. Moottori jyrähti käyntiin. "Hiljaa siellä!" jyrähti [= huusi, kivahti, kimmastui] tuomari.*

Jyristä-verbillä on vastine useissa lähisukukielissä, kuten esimerkiksi viron *jüriseda* 'murista' (Häkkinen 2004: 298). Tutkimukseni aineistossa esiintyi *jyristä*-verbille muutamia osumia, mutta en kuitenkaan ottanut niitä tässä tutkimuksessa tarkasteluun. *Jyristä* on toki hyvin lähellä *jyrähtää*-verbiä, mutta niiden merkityksissä on hienoista vivahde-eroa. *Jyristä* on johdos kumeeaa, pauhaavaa, rymisevää yms. ääntä jäljittelevästä sanavartalosta (Häkkinen 2004: 298). Tämä vihjaisi myös vahvasti siihen suuntaan, että *jyrinä* olisi pitkäkestoisempi tapahtuma kuin vain hetkellisesti tapahtuvat *jyrähtää*-verbi sekä sen substantiivijohdokset *jyrähdys* ja *jyrähtäminen*.

3.4 Ekspressiivisyys

Kielitoimiston sanakirja (s.v. *eksperssiivinen*) määrittelee *ekspressiivisyyden* ilmeikkääksi, ilmaisuvoimaiseksi tai ilmaisulliseksi. Ekspressiivinen sana pyrkii kuvailemaan äänneasullaan jollakin tavalla sanan tarkoitetta (Knuutila 2017: 9). Terminä ekspressiivisyys menee helposti sekaisin sekä *deskriptiivisyyden* että *onomatopoeettisuuden* kanssa. Niitä käytetään välillä jopa tutkimuksissa synonyymisesti toisistaan, kuten esimerkiksi Hahmo (2011: 283) huomauttaa.

Iso suomen kielioppi (VISK § 154) määrittelee deskriptiivisanoiksi onomatopoeettisia tai muuten äänteellisesti motivoituja affektisävyisiä sanoja. Ekspressiivisyyden se mainitsee vain lyhyesti suunnilleen samaan tarkoitukseen käytetyksi nimitykseksi kuin *affektinen* ja *emotiivisuus* (VISK § 1708). Termit eivät siis ole täysin vakiintuneet tai selkeät merkityksiltään.

Ekspressiivisyyttä voidaan kuitenkin käyttää ikään kuin kattoterminä deskriptiivisyydelle ja onomatopoeettiselle. Kielitoimiston sanakirja (s.v. *deskriptiivinen*) määrittelee deskriptiivisen tarkoittavan äänneasultaan kuvailevaa, esimerkiksi *hölköttää*. Sen sijaan Kielitoimiston sanakirja (s.v. *onomatopoeettinen*) määrittelee onomatopoeettisuuden tarkoittavan ääntä jäljittelevää, esimerkiksi *kukkuu*. Ero määritelmässä on hiuksen hieno, mutta se on kuitenkin olemassa. Jaottelu voi siis olla usein hyvinkin hankalaa. Ison suomen kieliopin (VISK § 309) mukaan deskriptiivisen verbin vartaloaines jäljittelee äänneasullaan jotain kuultavaa tai muuten havaittavaa ilmiötä. Näin ollen voidaan todeta sekä verbin *jyrähtää* että substantiivin *jyrähdys* olevan voimakkaammin deskriptiivisiä sanoja. Ei ole kuitenkaan täysin väärin käyttää joissain tapauksissa kattokäsitettä ekspressiivinen puhuttaessa deskriptiivisestä tai onomatopoeettisesta sanasta. Ekspressiivinen sana on helppokäyttöinen termi, eikä tässä tutkimuksessani ole välttämättä tarpeen mennä määritelmässä sen tarkemmaksi.

3.5 Verbin johdokset

3.5.1 Momentaanijohdos

Momentaanijohdokset ovat muuntelujohdosten alalaji. Muuntelujohdoksilla on semanttinen vaikutus verbien tekemisen tai tapahtumisen laatuun. Ne ilmaisevat toimintaa, tapaa tai tilaa muunneltuna. Momentaanijohdosten ohella on myös frekventatiivisia muuntelujohdoksia. Frekventatiivisten johdosten on tarkoitus kuvata momentaanijohdoksista poiketen toistuvuutta ja jatkuvuutta. (VISK § 351.)

Momentaaniset verbijohdokset sisältävät lähinnä johtimet *-AhtA-* ja *-Aise-* sekä harvinaisemman *-AltA-* (VISK § 368). Verbi *jyrähtää* sisältää *-AhtA-*johtimen, joka on yleisin momentaaninen johdostyyppi (VISK § 369). Tyypillisesti momentaanijohdosta käytetään tapahtumasta, joka on punktuaalinen eli hetkellinen ja johdoksen sisältävä lause on aspektiltaan rajattu (VISK § 368). Aspektilla viitataan näkökulmaan ja se tarkastelee muun muassa tekemisen jat-

kuvuutta (Tieteen termipankki 2020). Rajatulla aspektilla viitataan päättyvään tai punktuaaliseen tapahtumaan (VISK § 1498). Tämä tukee entisestään käsitystäni *jyrähtää*-verbin merkityksestä vain hetkellisenä tapahtumana, vrt. *jyristä*.

Jyrähtää on momentaanijohdos verbistä *jyristä*, kun otetaan huomioon niiden semanttinen samankaltaisuus. Toisaalta pelkkiä kielenaineiksia tutkailemalla *jyrähtää* itse asiassa hieman lähempänä verbiä *jyrätä*. *AhtA*-johdin liittyy heikkoon vokaalivartaloon, jonka loppuvokaali katoaa (VISK § 369) eli tässä tapauksessa heikko vokaalivartalo on *jyrä-*. Sen sijaan verbi *jyristä* on ehkä hieman lähempänä *Aise*-johdostyyppiä (VISK § 370), joskin siinä tapauksessa se olisi tarkalleen muodossa *jyräistä*. Sekä *jyristä* että *jyrätä* verbit ovat molemmat kuitenkin johdoksia samasta äänteellisesti motivoituneesta vartalosta (Häkkinen 2004: 298).

3.5.2 Substantiivijohdos

Verbikantaiset substantiivijohdokset sisältävät kantasanaan verbin (VISK § 221). Verbi *jyrähtää* toimii kantana substantiivimuotoisille johdoksille, joissa verbin sanaluokka muuttuu substantiiviksi. Verbeistä on aina muodostettavissa *minen*-johtaminen ja usein myös jotakin toista johdostyyppiä edustava teonnimi, joskus useampiakin (VISK § 222). Verbistä *jyrähtää* voi siis muodostaa substantiivijohdoksen *jyrähtäminen*, mutta myös ainakin *-Us*-johtamisen muodon *jyrähdys*. Johdin *-Us* (taipuu myös *-Ukse-*) liittyy tavallisimmin vartaloltaan monitavuisiin *CtA*-loppuisiin verbeihin sekä *AA*-vartaloisiin supistumaverbeihin (VISK § 232). Verbissä *jyrähtää* on edellä esitelty *-AhtA*-johdin, jossa on juuri tällainen monitavuinen vartalo ja *CtA*-loppu. Tällaisten verbien *Us*-johdokset ovat merkitykseltään valtaosin teonnimiä tai teosta rajautuvaa kokonaisuutta ilmaisevia (VISK § 232). Verbistä *jyrähtää* muodostettu *-Us*-johdos *jyrähdys* eri taivutusmuotoineen on semanttisesti juuri teonnimi, erityisesti jos tarkastellaan *jyrähdystä* ihmisen tekona.

3.6 Valenssi

Tieteen termipankin (2020) määritelmän mukaan valenssi on kielen riippuvuusilmiö, jossa kielellinen rakenne edellyttää toteutuakseen toista tai toisia rakenteita. Valenssilla tarkoitetaan myös suhdeilmausten pakollisten määritteiden ja täydennysten määrää. (Tieteen termipankki 2020.) Tyypillisesti verbit ovat selkeimmin valenssillisia kaikista sanaluokista. Sanan valenssissa sanalla voi olla tietty määrä erilaisia seuralaisia eli täydennyksiä. (VISK § 446.) Verbillä

voi olla siis yksi tai useampi täydennys lauseyhteydessä. Täydennysten määrän mukaisesti puhutaan paikkaisuudesta eli yhden täydennyksen saava verbi on yksipaikkainen, kaksi täydennystä saava kaksipaikkainen ja niin edelleen (VISK § 446). Esimerkiksi verbin *hakata* valenssi on kaksipaikkainen: sen täydennyksiä ovat se, joka hakkaa (esimerkiksi *minä*) ja se, mitä hakataan (esimerkiksi *halko*). Näin ollen lauseessa *Minä hakkaan halkoa* täydennykset ovat subjekti *minä* ja objekti *halkoa*.

Verbin *jyrähtää* valenssi riippuu lauseyhteydestä ja erityisesti siitä, millainen subjekti lauseessa on. Ensisijaisesti *jyrähtää* on yksipaikkainen verbi, koska semanttisesti on olennaista tietää, kuka tai mikä *jyrähtää*. Eli verbille on oltava vähintään subjekti, mutta usein myös objekti. Kuitenkaan syntaktisesti aina lauseessa ei välttämättä ole subjektia tai objektia. Esimerkiksi lauseessa *Yöllä jyrähti* ei ole subjektia tai objektia tiedossa. Usein voi olla kuitenkin mahdollista löytää tekstin muusta kontekstista vastaus siihen, kuka tai mikä *jyrähti* ja kenelle, mille, miten ja niin edelleen. Toisaalta verbin subjekti tai tekijä eli ”jyrähtäjä” voi jäädä mysteeriksi. Lause voi silti olla itsessään toimiva, koska lauseessa on predikaattiverbi. Tällaiset tapaukset ovat toki harvinaisempia kuin vaikkapa yksipaikkaiset verbit. Jyrähdyksellä kuitenkin on pääasiassa olemassa jokin aiheuttaja tai tekijä, vaikka se tekstissä pimentoon jäisikin. Kolehmainen (2010: 6–8) mukaan sääverbit on yleensä mielletty nollapaikkaisiksi, mutta useilla sääverbeillä, esimerkiksi *jyrähtää* ja *jyrähdellä*, on vaihteleva valenssi eli ne voivat olla myös yksipaikkaisia nominatiivisubjektin kanssa. On syytä kuitenkin todeta verbin valenssin muuttuvan yleensä erilaiseksi, kun sääverbin *jyrähtää* siirtää erilaiseen kontekstiin, jossa ei puhuta sääilmiöistä.

3.7 Hahmo, aiheuttaja ja entiteetti

Hahmolla tässä tutkimuksessa tarkoitan elollista tekijää, toimijaa tai aikaansaajaa jyrähdykselle. Esimerkkinä elollisesta hahmosta on ihminen. Hahmolla tarkoitan sekä abstrakteja että konkreettisia elollisia jyrähtäjiä. Tarvittaessa olen tarkentanut, kummasta on kulloinkin kyse. Tässä voisi hyödyntää myös vaikkapa agentin käsitettä, mutta Tieteen termipankin (2019) mukaan agentti on semanttinen rooli, joka ilmaisee teon tekijän ja se on tyypillisesti elollinen, tarkoituksellinen toimija. Tutkimuksessani otan kuitenkin huomioon jossain määrin myös elottomia jyrähtäjiä. Elottomat jyrähtäjät ovat huomattavasti elollisia moninainen ryhmä, joten niille on vaikeampi löytää sopivaa valmista semanttista roolia. Näin ollen myöskään valmista tutkimukseeni sopivaa käsitettä ei löytynyt. Päädyin käyttämään elottomista jyrähtäjistä nimitystä aiheuttaja. Aiheuttaja ei ole käsitteenä välttämättä parhain mahdollinen, mutta se kuitenkin

kuvaa mielestäni tutkimukseni kannalta riittävän tarkasti jyrähdysten lähdeä, tuottajaa, alullepanijaa tai aikaansaavaa tekijää. Aiheuttaja käsittää sekä abstraktit että konkreettiset elottomat jyrähtäjät. Esimerkiksi sääilmiöt ja moottorit voivat olla elottomia aiheuttajia. Kuten elollisten hahmojenkin kohdalla, tarvittaessa olen tarkentanut, onko kyse abstraktista vai konkreettisesta elottomasta aiheuttajasta.

Käytin tutkimuksessani myös käsitettä entiteetti. Kielitieteessä entiteetit ovat asioita, joihin kielen ilmaukset voivat viitata. Entiteetti on yleisnimitys, joka kattaa yhtä lailla oliot, oliojoukot ja ainemäärät, niin konkreettiset kuin abstraktit. (VISK, s.v. *entiteetti*.) Filosofiasa entiteetillä tarkoitetaan usein samaa asiaa kuin olio, mutta entiteetti on oleva yleisemmässä merkityksessä. Entiteetin käsitettä käytetään usein, kun ei haluta väittää sen, jota sanotaan entiteetiksi, olevan olemassa sanan varsinaisessa merkityksessä. (Tieteen termipankki 2020.)

3.8 Lehtikieli

Lehtikieli tekstilajina asettuu johonkin asiatyylin ja arkisen tyylin väliin. Teksti on pääasiassa yleiskielen normien mukaista, mutta siinä usein otetaan enemmän vapauksia arkisten ilmausten suhteen. Suomen Tietotoimiston tyylikirjan (2020) mukaan tärkeintä journalistisessa kirjoitustyyliä on palvella lukijaa ja parhaimmillaan se herättää lukijan mielenkiinnon, tukee asian ymmärtämistä sekä synnyttää lukuelämyksiä. Pekka Kukkoson ja Sari Maamiehen (2008) mukaan sanomalehtien kieli on yleiskielistä, jonka tavoitteena on olla helposti luettavaa, ymmärrettävää ja modernia.

Toimittaja Ari Lahdenmäen (2001) mukaan yleisesti lehtikielelle on ominaista välttää suoria lainauksia, koska tekstiä pidetään sujuvampana, kun lainatut jaksot ovat harvassa. Suorat lainaukset muunnetaan siis usein yleiskielisiksi. Suoria lainauksia vältetään myös siitä syystä, että puhuttu ja kirjoitettu kieli ovat kovin erilaisia (Lahdenmäki 2001). Lehtikielessä luettavuus on yksi tärkeimpiä ominaisuuksia. Siksi usein lehdissä käytetään tietoisesti suosittujen vastaisia ratkaisuja, kuten pienkirjainlyhenteitä ja kirjainsanoja, esimerkiksi Hus ja krp. (Kukkonen & Maamies 2008.) Ajan saatossa virallisuudesta ja muodollisuudesta on tingitty ja sananvalinnan vapaus on selvästi lisääntynyt (Koivusalo 1992). Lukijalle nämä saattavat näyttää nykyään jo hyvin normaaleina ja arkipäiväisinä, eikä niitä välttämättä tule ajatella vastaisiksi.

Lahdenmäki (2001) linjaa lehtikielen omaksi tekstilajikseen, mutta muistuttaa myös, että reportaasien, uutisten, kolumnien, pääkirjoitusten ja pakinoiden tyyli ovat keskenään erilaisia. Eroa tulee myös erilaisten lehtien tyyliessä, esimerkiksi ilta- ja aamulehtien otsikot ovat usein tyyliään hieman vapaampia ja arkisempia kuin vaikkapa aamuisin ilmestyvät sanomalehdet. Ilta- ja aamulehti jalostaa päivän kiinnostavimmat uutiset polttaviksi puheenaiheiksi, viihdyttää, yllättää, ärsyttää ja naurattaa (Kivioja 2008: 16). Yhtäältä esimerkiksi STT:n uutisjutut eivät kaipaa liiallista värittämistä (STT 2020), kun taas toisaalta Alma Median keskeisiin visioihin kuuluu ”saada tieto elämään” (Alma Media 2020). Pasi Kivioja (2008: 17) mainitsee tutkimuksessaan, että kriitikoiden mielestä keltainen lehdistö muun muassa paisuttelee, kärjistää, yksinkertaistaa, dramatisoi ja jopa johtaa harhaan. Keltaisella lehdistöllä tarkoitetaan ilta- ja aamulehtiä kuten Ilta- ja Aamulehti, mutta jossain määrin myös suoranaisia juorulehtiä, kuten Seiska ja Hymy. Selkeän virallisen ja informatiivisen tekstin sekä kiinnostavan, jopa elämyksellisen tyylin ristipaineessa tasapainoillessa syntyyneen siis erilaisia ekspressiivisiä ilmaisuja lehtikielen. *Jyrähtää* on mielestäni tästä hyvä esimerkki.

4 AINEISTON ANALYYSI

Aluksi tarkastelin Media-arkiston korpuksesta *jyrähtää*-verbin esiintymien määrää. Suoraan julkaisun otsikossa *jyrähtää* esiintyi aineistossani yhteensä 20 kertaa. Ingresseissä esiintymiä oli 5 ja väliotsikoissa 2. Leipäteksteissä esiintyi *jyrähtää* huomattavasti useammin kuin otsikoissa, yhteensä 76 kertaa. Erikoisempia hakutuloksia olivat sellaiset, jotka esiintyivät ikään kuin leipätekstissä, joka sijoittui kuitenkin ennen pääotsikkoa. Tällaisia tuloksia oli kaikkiaan 4. Media-arkiston kautta tarkasteltaessa julkaisut olivat hyvin pelkistettyjä, eikä hakutuloksissa ollut esimerkiksi kuvia tai alkuperäisiä asetteluja. Siispä syy tällaisiin erikoisuuksiin jäi hämäräksi. Hakutulosten joukossa oli myös sellaisia julkaisuja, joissa ei kuitenkaan esiintynyt ollenkaan *jyrähtää* missään muodossa. Tällaisia tyhjiä osumia oli yhteensä 20. Ilmeisesti hakukone oli virheellisesti nostanut esille myös joitakin merkitykseltään samankaltaisia sanoja, mutta tässä tutkimuksessa keskityn nyt vain *jyrähtää*-verbiin ja sen johdoksiin. Lisäksi hakutuloksissa oli yhteensä 16 julkaisua, jotka esiintyivät kahteen kertaan täysin identtisinä. Uutiset olivat kyllä selvässä enemmistössä, mutta kaikki hakutulokset eivät olleet suinkaan uutisjuttuja, vaan mukana oli myös muun muassa kolumneja ja pääkirjoituksia.

Seuraavaksi paneuduin sisällönanalyysin keinoin *jyrähtää*-verbiin ja sen substantiivijohdoksiin liittyvien hahmojen luokitteluun. Tässä sisällönanalyysin vaiheessa erittelin verbin tai ilmaisun käyttöyhteydestä hahmot ja aiheuttajat elottomiin ja elollisiin. Elollisella viitataan siis johonkin ihmiseen tai eliöön, joka jyrähtää. Elollinen hahmo voi olla myös jokin kollektiivisempi taho tai ihmisjoukko, kuten jokin tietty ammattiliitto. Tässä kohtaa olikin tarpeen eritellä hahmot myös abstrakteiksi luvussa 4.3 (esimerkiksi ihmisjoukko tai ammattinsa edustaja) ja konkreettisiksi luvussa 4.4 (yksittäinen ihminen). Elottomat aiheuttajat jaoin abstrakteiksi luvussa 4.1 ja konkreettisiksi luvussa 4.2 sen mukaan, miten tekstin konteksti antoi niistä tietoa. Abstrakti eloton voi olla esimerkiksi luonnonvoima, kuten ukkonen. Konkreettinen eloton on jokin muu eloton asia, kuten auto, joka aiheuttaa jyrähdyn. Tarkastelussa olin kuitenkin ensisijaisesti kiinnostunut konkreettisista elollisista eli yksittäisistä ihmishahmoista. Luvussa 4.4.1 erittelin hahmot vielä sukupuolen mukaan. Luokittelujen jälkeen tarkastelin lähemmin yksittäisiä elollisia hahmoja kontekstissaan. Luvuissa 4.4.2–4.4.3 erittelin vielä erilaisia ominaisuuksia, joita hahmoista oli mahdollista havaita julkaisujen perusteella sekä etsin yhtäläisyyksiä hahmojen välillä. Tarkastelin myös lyhyesti luvuissa 4.4.4–4.4.5 verbien valenssia ja substantiivijohdoksia. Luvussa 4.5 tarkastelin vielä jakoa yksiköihin ja monikoihin sekä jaollisuutta.

4.1 Elottomat abstraktit jyrähtäjät

Abstrakteja elottomia aiheuttajia jyrähtelyille oli aineistossa kaikkiaan 37 kappaletta. Tässä ryhmässä esiintyi kohtalaisen huomattava määrä substantiivimuotoisia jyrähdyksiä erilaisin taivutusmuodoin, yhteensä 9 kertaa. Jokseenkin odotusten mukaisesti aiheuttajista suurin osa liittyi luonnonilmiöihin, sillä *ukkonen* mainitaan aiheuttajana 13 kertaa ja maanjäristys 5 kertaa (esimerkit 1 ja 2). Luonnonilmiöiden kohdalla *jyrähtäminen* on hyvin konkreettisesti havaittavissa oleva tapahtuma, vaikka sen aiheuttaja on abstrakti entiteetti. Esimerkin 3 ilmaisu on muista hyvin poikkeava, koska siinä mainitaan *jyrähdyksen* aiheuttajaksi *ukkonen*, mutta ilmaisu on kuitenkin samalla vertauskuvallinen ilmaisu konkreettisen ja elollisen hahmon, Niinistön, murahduksesta.

(1) **Ukkonenkin** voi jyrähtää. (AL)

(2) **Maanjäristys** on kuulunut jyrähdyksenä. (IL)

(3) Niinistön jokainen kriittinen murahdus kaikuu yhteiskunnassa **ukkosen** jyrähdyksenä (AL)

Oman ryhmänsä muodostivat myös muotorakenteen *jyrähtää käyntiin* aiheuttajat. Tällaisia aiheuttajia ovat erilaiset tapahtumat ja tilaisuudet tai niiden sarjat (esimerkki 4). Myös metaforisesti käytetty, jokin kuvitteellinen *kone* voi *jyrähtää käyntiin* (esimerkki 5). Tapahtumat ja tilaisuudet itse asiassa muistuttavat hyvin paljon metaforista *konetta*, joka on yleisesti käytössä erilaisissa teksteissä. Näyttäisi siltä, että *kone* sanana oli joissain tapauksissa jätetty pois tekstistä, mutta merkityksen ja mielikuvien suhteen oli pyritty samaan lopputulokseen. *Jyrähtämislä* siis kuvailtiin *koneen* käynnistymistä. Muotorakenteen *jyrähtää käyntiin* aiheuttajia esiintyi aineistossa 3 kertaa.

(4) Perinteinen **American Car Show** jyrähtää käyntiin (IL)

(5) Kauden alusta yskinyt [Tapparani] **kone** jyrähti käyntiin toden teolla. (AL)

Hallinnollisten instituutioiden, elimien ja erilaisten vallan keskittymien kuvattiin *jyrähtävän* yhteensä 6 kertaa. Tällaisia ovat esimerkiksi *hallitus*, *EU* ja *valtio* (esimerkit 6 ja 7). Näissä aiheuttaja on hyvin abstrakti, olemassaolonsa yhdessä sovittujen sopimusten kautta saava entiteetti. Nämä eivät ole konkreettisia, mutta niihin pohjimmiltaan kuuluu konkreettisia ihmisiä. Sopimuksen alainen aiheuttaja oli myös hieman erikoisempi tapaus *korkojen nousu*, joka poikkeaa selvästi muista, koska se ei pohjimmiltaan koostu ihmisistä (esimerkki 8).

(6) Nyt **valtio** jyrähti (AL)

(7) Loppukesästä EU tuli väliin ja jyrähti Suomelle. (IL)

(8) Ensimmäiset [**korkojen nousun**] jyrähdykset on jo kuultu Yhdysvalloista. (IL)

Elollisten hahmojen toiminnan seurauksena syntyviä äkillisiä kovaäänisiä, *jyrähtäviä* tapahtumia, kuten *räjähdys* ja *törmäys* esiintyi aineistossa 4 kertaa (esimerkki 9). Kiinnostavasti myös ilmaisu *pommit jyrähtelivät* esiintyi vertauskuvauksellisessa merkityksessä kuvaillaessa kovia lentopallolyöntejä (esimerkki 10).

(9) **Törmäys** aiheutti paitsi kovan jyrähdyn myös sähkökatkoksen lähitaloilla. (AL)

(10) Urpo Sivulan ja Tommi Siirilän **pommit** jyrähtelivät komeasti avauserässä. (IL)

Abstrakteiksi elottomiksi aiheuttajiksi voisi mainita vielä ihmisten toteuttamia esiintymistilanteita, joissa esityksen tai sen osasen kuvaillaan *jyrähtävän*. Ihmisen sijaan siis musiikki, runo tai oikeastaan näiden esitystilanteet olivat *jyrähdysten* aiheuttajina (esimerkit 11 ja 12). Näitä esiintyi aineistosta 3 kappaletta.

(11) Kun kuoron *Herr, unser Herrscher* jyrähti ilmoille (AL)

(12) – – suomettarelaiset toivotti kilpailijansa penkin alle Arvide Genetzin vuoden 1889 *Herää, Suomi!* -runon **säkeiden** kansallismielisillä jyrähdyksillä (AL)

Luonnonilmiöt nousivat odotetusti eniten esiin elottomista abstrakteista aiheuttajista. Toisaalta en olisi maanjäristyksiä osannut yhdistää suoraan ilmaisuun *jyrähtää*, koska maanjäristyksestä tai maanjäristä olisi loogisempaa johtaa muoto *järähdellä*. Sen sijaan mielenkiintoinen havainto oli muotorakenteen *jyrähtää käyntiin* yhteys merkitysten tasolla abstraktien ja konkreettisten elottomien aiheuttajien välillä.

4.2 Elottomat konkreettiset jyrähtäjät

Elottomia konkreettisia *jyrähdysten* aiheuttajia ilmeni aineistosta yhteensä 11 kappaletta. *Jyrähtää*-verbistä esiintyi 2 substantiivimuotoista johdosta. Suurin osa eli kaikkiaan 7 aiheuttajaa liittyi ennalta arvattavasti *moottoreihin* (esimerkki 13) ja *koneisiin*. Ekspressiivinen verbi *jyrähtää* näyttäisi olevan vahvasti kytköksissä edellä mainittuihin aiheuttajiin, mutta näiden lisäksi myös moottoreilla varustetut ajoneuvot, kuten *formulat* voi hyvin niputtaa samaan (esimerkki . Tarkalleen ottaen semanttisesti ajateltuna *formulat* eivät itsessään *jyrähdä*, vaan niiden *moottorit*. Esimerkeissä 14 ja 15 on jo aiemmin esille noussut muotorakenne *jyrähtää käyntiin*, mutta tällä kertaa aiheuttajina olivat konkreettiset *paperikone* ja *formulat*.

(13) Lentokoneen **moottorit** jyrähtävät (AL)

(14) Suomen ensimmäinen **paperikone** jyrähti käyntiin (AL)

(15) -- **formulat** jyrähtävät käyntiin. (IL)

Muita elottomia konkreettisia aiheuttajia aineistossa oli hankala jaotella ryhmiin, koska ne olivat kaikki keskenään hyvin erilaisia. Yksittäisiä aiheuttajia olivat *patarummut*, *taikapeili*, *Smith&Wesson -revolveri* ja *tulivuori*. Viimeisenä mainitun *tulivuoren* yhteydessä oli *-de-infi-nitiivimuoto ärjyy jyrähdellen*, ja tämä esiintymä oli ainoa laatuaan koko aineistossa. Edellä mainitut olivat kuitenkin melko lähellä elottomien abstraktien aiheuttajien jaoteltuja ryhmiä. Teksteissä luultavasti tavoiteltiin hyvin samankaltaista lopputulosta, mutta toisinaan *jyrähtää* konkreettiset *patarummut*, kun taas toisinaan abstrakti *musiikki*. Todellisuudessa niillä voidaan tarkoittaa joissain tapauksissa jopa samaa asiaa, jos esimerkiksi *patarummut* ovat ainoa soitin, joka tuottaa sillä hetkellä *musiikkia*.

4.3 Elolliset abstraktit jyrähtäjät

Abstraktilla elollisella hahmolla tarkoitan siis esimerkiksi ihmistä, jota ei pysty yksilöimään tiettyyn henkilöön tai joka on vaikkapa ammattinsa tai sukupuolensa edustaja. Abstraktit elolliset jyrähtäjät osoittautuivat hyvin pieneksi ryhmäksi aineistossa. Vain 9 hakutulosta ilmeni, ja niistäkin 3 keskenään lähes identtistä esiintyi saman kolumnin otsikossa ja leipätekstissä. Kyseisessä kolumnissa pohdittiin eri sukupuoliin stereotyyppisesti assosioituvia sanoja. Mielenkiintoisesti abstrakti elollinen hahmo *nainen* ei varsinaisesti *jyrähdä*, ainakaan usein. Kolumnissa pohdittiinkin tätä kysymystä. *Nainen* tässä yhteydessä tarkoittaa naisia yleensä, eikä ketään tiettyä henkilöä (esimerkki 16). Esimerkissä 17 *levypomo* on sinänsä konkreettinen hahmo, mutta koska sitä ei pysty yksilöimään tekstin perusteella tiettyyn ihmiseen, on se nähdäkseni kuitenkin abstrakti ammattinsa edustaja.

(16) Voiko **nainen** jyrähtää kikattavalle miehelle? (AL)

(17) -- **levypomo** jyrähtää. (IL)

Hieman rajatapauksia olivat jyrähtelevät *kuoro* ja *jättiläiskuoro*. *Kuoro* itsessään on toki hyvin abstrakti käsite, mutta sen sijoittaminen elolliseksi tai elottomaksi entiteetiksi on hankalampaa. Kuitenkin aineistossa esiintyvissä konteksteissa *kuorolla* ja *jättiläiskuorolla* viitattiin tiettyihin nimenomaisiin kuoroihin, jotka koostuivat tietyistä konkreettisista ja elollisista henkilöistä. Toisenlaisessa tekstikontekstissa, yleisemmällä tasolla kuorosta puhuttaessa *kuoro* sijoittuisi kyllä elottomaksi abstraktiksi.

(18) Carmina Burana sai mahtavan esityksen, jossa **jättiläiskuoro** jyrähteli ja solistit loistivat. (AL)

Elollisia abstrakteja jyrähtäjiä esiintyi todella vähän, mikä on sinänsä ymmärrettävää. Uutisteksteissä tavallisesti kerrotaan yksittäisistä ihmisistä nimellä. Esimerkin 16 kaltainen spekulatio ja pohdinta ei välttämättä sovi uutistekstiin kovin hyvin. Kyseinen esimerkki onkin peräisin kolumnista. Lehtien sisällöt ovat kuitenkin suurimmaksi osaksi uutisteksteistä koostuvia.

4.4 Elolliset konkreettiset jyrähtäjät

Konkreettisten elollisten hahmojen *jyrähdyksiä* oli aineistossa selvästi eniten, kaikkiaan 96. Iltalehdessä esiintyi näistä jopa 74, kun taas Aamulehdessä vain 22. Pääotsikoissa esiintymiä oli yhteensä 19 kertaa, joista Aamulehdessä 2 ja Iltalehdessä 17. Vain Iltalehdessä esiintymiä oli ingresseistä ja väliotsikoista, 3 kertaa ingresseistä ja väliotsikoista 2 kertaa. Erikoisesti jo ennen pääotsikkoa esiintyi elollisten konkreettisten hahmojen *jyrähdyksiä* 4 kertaa, 1 Aamulehdessä ja 3 Iltalehdessä. Vaikka otsikoissa esiintyikin kohtalaisesti *jyrähtelyä*, oli kuitenkin valtaosa esiintymistä leipäteksteissä eli yhteensä 68 kappaletta. Näistä Aamulehden osuus oli 19 ja Iltalehden 50 kappaletta. Kaikkien edellä mainittujen lukujen perusteella voidaan sanoa eksprestiivisen verbin *jyrähtää* olevan ilmaisutyyliltään siinä määrin värikäs, että sitä käytetään huomattavasti enemmän vapaamman tyylin keltaisessa lehdistössä kuin perinteisissä sanomalehdissä. Verbi on ihmishahmoihin viitatessa kuitenkin rantautunut tukevasti myös tavallisten sanomalehtien teksteihin. Tämä kertonee Koivusalonkin (1992) esille nostamasta lehtikielen muutoksesta vapaammaksi.

4.4.1 Sukupuolijakauma ja naiset jyrähtäjinä

Sukupuolijakauma oli aineistossa odotetusti selkeän miesvoittoinen, joskin myös naishahmojen *jyrähdyksiä* oli yllättävän monta. Mieshahmoja oli yhteensä 79 ja naishahmoja yhteensä 17. Huomionarvoista mielestäni on, että naishahmoja oli kuitenkin vain 12, koska heistä 5 esiintyi kahteen kertaan eri uutisteksteissä. Myös jotkut mieshahmot *jyrähtivät* useassa eri uutisessa, mainittavimpana esimerkkinä Kalervo Kummola, joka *jyrähti* eniten, kaikkiaan 5 kertaa. Kaikki aineiston naishahmot olivat hyvin näkyvällä paikalla toimivia ja enemmistöllä heistä on ainakin ollut paljon tai kohtalaisesti valtaa, kuten esimerkiksi opetusministeri Sanni Grahn-Laasonella ja kuningatar Elisabethilla (esimerkit 19 ja 20).

(19) [opetusministeri Sanni] **Grahn-Laasonen** jyrähti ministeriön tiedotteessa (IL)

(20) – – mihin **kuningatar** [Elisabeth] on jyrähtänyt tiukan vastauksensa. (IL)

Naishahmoista 6 on toiminut politiikassa ja valtionjohdossa, muun muassa ministereinä. Lisäksi 2 naishahmoa on toiminut korkeana valvontaviranomaisena, kuten eduskunnan apulaisoikeusasiamies Maija Sakslin (esimerkki 21). Lisäksi joukossa oli laajasti arvostettuja viihde- taiteilijoita, kuten näyttelijä Meryl Streep (esimerkki 22). Arvostusta ja auktoriteettia on yleisesti myös lääkäreillä, kuten hyvinvointilääkäri Pippa Laukalla (esimerkki 23). Urheiluun liittyvissä johtotehtävissä esiintyviä hahmoja oli vain Venäjän hiihtomaajoukkueen johtajana sekä valmentajana toiminut entinen hiihtäjä Jelena Välbe (esimerkki 24). Hän tosin *jyrähti* kahdessa uutisessa.

(21) **Oikeusasiamies** [Maija Sakslin] jyrähti sakosta (IL)

(22) [Meryl] **Streep** jyrähti ja muistutti empatian tärkeydestä. (IL)

(23) Se jo kertoo, ettei ruokavaliossa ole kaikki kunnossa, [Pippa] **Laukka** jyrähti. (IL)

(24) **Jelena Välbe** jyrähti toimittajille (IL)

Yhteistä näille naishahmoille on tunnettuus, arvostus, vahva auktoriteettiasema ja pitkä kokemus. Ehkä Grahn-Laasonen ja ministeri Annika Saarikon kohdalla voisi sanoa, että muihin nähden nuorempaa ikää ja sen myötä aavistuksen suppeampaa kokemusta alaltaan kompensoi korkea asema aivan politiikan eturivissä.

4.4.2 Ikäjakauma

Hahmon iällä on selvästi merkitystä siihen, voiko hän *jyrähtää* mediassa. Odotusarvoni oli, että vanhempi ja kokeneempi henkilö olisi selkeästi todennäköisempi *jyrähtäjä*. Aineistoni tukee kyllä tätä olettamaa, vaikka jossain määrin jättikin vielä pieniä kysymysmerkkejä. Harvan kohdalla ikää oli erikseen mainittu, yhteensä vain 3 kertaa (esimerkki 25). Nuorten tai nuorten aikuisten (alle 30-vuotiaat) osuus aineiston hahmoista oli käytännössä olematon. Kaikista aineistossa esiintyneistä naisista yksikään ei ollut alle 30-vuotias. Nuorimmat naishahmot olivat ministerit Grahn-Laasonen ja Saarikko (esimerkki 26), jotka ovat molemmat tätä kirjoittaessa 36-vuotiaita. Muut naishahmot ovat heitä selvästi vanhempia, jopa kymmenillä vuosilla. Yhden naishahmon, valvontaeläinlääkäri Eija Suomisen ikää tosin ei ollut mahdollista tarkistaa.

(25) **Karita Mattila** jyrähti ikäsyrynnästä: ”Tältä näyttää 58-vuotias sopraano!” (IL)

(26) **Annika Saarikko** jyrähti terveysjäteille (AL)

Mieshahmojen ikätilanne on hyvin samankaltainen kuin naisilla. Joukossa on laajasti eri ikäisiä hahmoja, mutta tietävästi yhtään nuorta tai nuorta aikuista ei ollut aineistossani. Varmaksi tätä ei voi kuitenkaan todeta, koska kaikki mieshahmot eivät ole niin tunnettuja, että

heidän ikänsä pystyisi tarkistamaan. Aineiston tietävästi nuorin mieshahmo on tasan 30-vuotias NHL-pelaaja P.K. Subban, joka *jyrähti* kerran (esimerkki 27). Valtaosa mieshahmoista on kuitenkin varmuudella yli 30-vuotiaita, usein myös huomattavasti vanhempia, kuten esimerkin 28 näyttelijä-ohjaaja Kari Väänänen, jonka mainitaan uutisessa olevan 64-vuotias.

(27) He eivät tiedä, mistä puhuvat, [tähtipuolustaja P.K.] Subban jyrähti. (IL)

(28) – – mutta kyllä tässä oli saatanan vakavaa! [näyttelijä-ohjaaja Kari] Väänänen jyrähtää. (IL)

Joukossa oli myös jo kuolleita hahmoja, kuten Adolf Hitler. Voi siis edellä kuvatun perusteella todeta hahmon iän olevan yksi merkittävä tekijä *jyrähtämisen* taustalla. Ikä ei kuitenkaan ollut välttämättä suurin tekijä. Aikuisista ei erottunut mitenkään selkeästi eroja eri ikäluokkien välillä.

4.4.3 Tittelit, ammatit ja status

Ehkä ikääkin olennaisempana tekijänä *jyrähtävän* hahmon taustalla on mielestäni hahmon titteli, ammatti tai muu auktoriteettiasema. Suurimmassa osassa uutisista kerrottiin hahmon tarkka titteli, joka oli lähes poikkeuksetta jonkinlainen joko entinen tai nykyinen johtohahmo, auktoriteetti tai asiantuntija. Selkeimpiä poikkeuksia olivat muutamat tunnetut viihdetaitelijat, suuret urheilijahahmot, manageri sekä pari yksittäistä tavallista kansalaista, kuten esimerkeissä 29 ja 30. Laskin nämä poikkeuksiksi siksi, että nämä tittelit ja ammatit eivät esiintyneet kovin säännönmukaisesti yhdistettynä *jyrähtämiseen* aineistossa. Näiden kohdalla saattoi olla kyse siitä, että tärkeimpinä taustatekijöinä toimivat enemmänkin ikä ja kokemus.

(29) En tee sellaisten tyyppien kanssa yhtään mitään, [Yö-yhtyeen Jussi] **Hakulinen** jyrähtää (IL)

(30) [Daruden eli Ville Virtasen] **Isä** otti osaa keskusteluun jyrähtämällä, että 'Perkele, jos tekee töitä, pitää olla kunnan työkalut.' (IL)

Muille hahmoille aineistossa hahmottui pitkälti ainakin seuraavanlaisia usein toistuvia kategorioita: valtionpäämiehet ja pääministerit, ministerit ja poliitikot, valvontaviranomaiset, johtajat ja päälliköt, valmentajat ja urheilujohtajat sekä tieteelliset auktoriteetit ja muut asiantuntijat. Valtiopäämiehiksi tässä tutkimuksessa laskin valtion ylimmät muodolliset vallankäyttäjät eli esimerkiksi presidentit ja monarkit sekä ainutlaatuinen *Führer* (esimerkit 31–33). Laskin samaan kategoriaan myös pääministerit, koska käytännössä etenkin Euroopassa useissa maissa todellista ylintä poliittista valtaa käyttävät pääministerit, kun presidentit ja monarkit toimivat enemmän edustuksellisissa tehtävissä. Yhteensä tässä kategoriassa oli 12 hahmoa, joista 8 oli valtionpäämiehiä ja 4 oli pääministereitä.

(31) [Presidentti Sauli] **Niinistö** jyrähti GPS-häirinnästä (IL)

(32) -- voimme luopua olympiakisoista, jyrähtää [Führer] **Adolf Hitler** Berliinissä lokakuussa 1933. (AL)

(33) [Britannian pääministeri Theresa] **May** jyrähti Venäjälle hermomyrkystä (AL)

Hieman alemmalle vallankäytön tasolle asetin muut ministerit ja poliitikot, vaikka heiläkin kyllä voi olla paljon poliittista valtaa. Tässä ryhmässä suurinta valtaa pitivät hallussaan luonnollisesti ministerit ja puolueiden puheenjohtajat. Tämän ryhmän hahmojen *jyrähdyksiä* esiintyi kaikkiaan 13. Ministereinä toimineita hahmoja aineistosta oli 5, mutta jo aiemmin mainitut Saarikko ja Grahn-Laasonen *jyrähtivät* molemmat 2 kertaa. Muita poliitikkoja esiintyi myös 5, mutta tuolloin vielä Suomen Sosiaalidemokraattisen Puolueen (SDP) puheenjohtajana toiminut Antti Rinne (esimerkki 34) *jyrähti* 2 kertaa eri uutisessa. Lisäksi joukossa oli myös Perussuomalaisten puheenjohtaja Jussi Halla-aho, kaupunginvaltuutettuja (esimerkki 35), pormestari (esimerkki 36) sekä entisiä eduskunnan puhemiehiä. Poliitikoiksi olisi voinut laskea toki myös esimerkiksi Kalervo Kummolan sekä Juha Miedon, mutta heidät tunnetaan ja heihin viitataan kuitenkin ensisijaisesti urheilun näkökulmasta, vaikka molemmat ovat toimineet muun muassa myös yhden kauden kansanedustajina.

(34) [SDP:n puheenjohtaja] **Rinne** jyrähti heti! (IL)

(35) Tässä ei ole mitään järkeä, jyrähtää helsinkiläinen **kaupunginvaltuutettu Atte Kaleva** (IL)

(36) Kiistan jyrkästi, että siellä puhuttaisiin sulle-mulle -jakamisesta, [Tampereen pormestari Lauri] **Lyly** jyrähti. (AL)

Seuraavan aineistosta esille nousevan hahmojen ryhmittymän olen nimennyt valvontaviranomaisiksi, joita oli yhteensä 5. Lapsiasiavaltuutettu Tuomas Kurttila kuitenkin *jyrähti* kahdessa eri uutisessa. Muita valvontaviranomaishahmoja olivat esimerkiksi apulaisoikeuskansleri ja Onnettomuustutkintakeskuksen johtaja. Valvontaviranomaisia yhdistää se, että heidän tehtävänsä on ohjata ja valvoa tiettyjen säädösten noudattamista. He ovat usein läheisessä yhteydessä politiikkoihin ja politiikan valvontaan, kuten esimerkin 37 apulaisoikeuskansleri. Esimerkin 38 lapsiasiavaltuutettu on siinä mielessä poikkeuksellinen valvontaviranomainen, että hänellä ole toimivaltaa ottaa kantaa yksittäisten lasten tai perheiden asioihin, eikä hän voi muuttaa muiden viranomaisten päätöksiä. (TEPA-termipankki 2020; Oikeuskanslerinvirasto 2020; Lapsiasia 2020.)

(37) **Apulaisoikeuskansleri Mikko Puumalainen** jyrähti Omakanta-palvelun ikärajausksesta. (AL)

(38) Niihin on yhteiskunnan paha sanoa muuta kuin että voisi olla riitelemättä! [lapsiasiavaltuutettu Tuomas] **Kurttila** jyrähtää. (AL)

Johtajat ja päälliköt ovat myös usein niitä, joiden mediassa kuvataan *jyrähtävän*. Kaikkiaan erilaisia johtaja- ja päällikköhahmoja oli aineistossa seitsemän. Nämä jakautuvat karkeasti

yksityisen sektorin ja julkisen sektorin johtajahahmoihin siten, että yksityisen sektorin johtajia esiintyi 4 ja julkisen sektorin 3 kertaa. Yksityiseen sektoriin lasken Tilastokeskuksen (s. v. *yksityinen sektori*) määritelmän mukaisesti yritysten ja yhtiöiden lisäksi myös muun muassa ammattiliitot ja kirkon. Julkiseen sektoriin taas kuuluu kaikki kuntien ja valtion omistamat tahot. *Toimitusjohtajan, pääjohtajan ja puheenjohtajan (pj.)* lisäksi yksityisen sektorin johtohahmona esiintyi myös *arkkipiispa* (esimerkit 39 ja 40). Julkisen sektorin johtohahmoja olivat *rikosylikomisario* (esimerkki 41), *kenraali* ja *satamapäällikkö*. Yhteistä näille kaikille on valta ohjata vahvasti suoraan operatiivista toimintaa. Tämä eroaa esimerkiksi poliitikoista ja valtion johtavista hahmoista siten, että he lähinnä säätävät lakeja ja suurempia linjoja, joita sitten johtajat ja päälliköt toteuttavat käytännössä.

(39) Teollisuusliiton **pj. Riku Aalto** jyrähti perjantaina. (IL)

(40) **Arkkipiispa [Tapio Luoma]** jyrähtää: Raamattu ei ole herra (IL)

(41) Eläkkeelle jäänyt **rikosylikomisario Juha ”Hermo” Rautaheimo** jyrähtää tuoreessa omaelämäkerrassaan. (IL)

Valmentajat ja urheilujohtajat erottuivat myös omana joukkonaan aineistossa. Urheilujohtajalla tarkoitan esimerkiksi hallinnollista johtajaa vaikkapa urheiluorganisaatioissa tai lajiliitossa. Valmentajat ovat usein tiiviimmin vastuussa urheilullisen puolen johtamisesta joko organisaatioissa tai yksittäisten urheilijoiden taustalla. Toki osan tämän ryhmän johtajahahmoista voisi sijoittaa myös edellä mainittuun johtajien ja päälliköiden ryhmään, mutta mielestäni urheiluun liittyviä johtajia ja valmentajia yhdistää kuitenkin vahvasti muun muassa oma lajitausta ja intohimo urheiluun. Urheilubisnes viihteellisenä, mutta samalla äärimmäisen raa’alla kilpailullisuudella, erottuu mielestäni luonteeltaan muista. Urheilu herättää myös usein voimakkaita tunteita. Kommentteja annetaan lehdistölle usein esimerkiksi hävityn ottelun jälkeen tunnekuohujen vallassa. Tämä varmasti vaikuttaa siihen, että urheilun parissa toimivien johtohahmojen kommentteja väritetään kuvastamaan niiden sävyä. Siksi haastatteluissa median mukaan *jyrähdellään* usein. Yhteensä urheilujohtajahahmojen *jyrähdyksiä* esiintyi uutisissa 15 (esimerkki 42). Kuitenkin hahmoja oli vain 9, koska esimerkiksi Kalervo Kummola mainittiin 5 kertaa (esimerkki 43). Lisäksi 2 kertaa mainittiin sekä Jelena Välbe että *Rauta-Mauri* eli Ferrarin talipäällikkö Maurizio Arribavene (esimerkit 44 ja 45). Valmentajia ja heidän *jyrähdyksiään* esiintyi 15 kertaa (esimerkki 46). Kaiken kaikkiaan urheilujohtajien ja valmentajien ryhmä oli suurin tarkasteltavista ryhmistä, kun eri hahmoja on jopa 24.

(42) [Venäjän jääkiekkoliitto FHR:n **varapuheenjohtaja Roman] Rotenberg** jyrähti: Venäjä olympialaisiin (IL)

(43) **Kalervo Kummola** jyrähtää Jevgeni Kuznetsovin kokaiinikärystä (IL)

(44) Laittakaa kirja kiinni, **Välbe** jyrähti toimittajille. (AL)

(45) Rauta-Mauri [Ferrarin tallipäällikkö Maurizio Arrivabene] jyrähti Ferrari-huhuista (IL)

(46) Ilves hävisi, **[päävalmentaja Karri] Kivi** jyrähti (IL)

Urheilujohtajien ja valmentajien ryhmään olisi voinut mahdollisesti lisätä myös *managerin*. Aineistossa esiintyi *jyrähtämässä* hiihtäjä Therese Johaugin manageri Jørn Ernst kahdessa uutisessa (esimerkki 47). Käsite manageri on hieman hankalasti määriteltävissä. Managerin työkuvaan kuuluu tavallisesti urheilijan käytännön asioissa avustavaa toimintaa sekä osittain myös valmentajan roolin kaltaista toimintaa. Kuitenkaan harvemmin managereilla on suuresti valtaa, sillä he toimivat lähinnä urheilijan puolesta, jotta urheilija voi keskittyä harjoittelemiseen ja kilpailemiseen. Toisaalta esimerkiksi jääkiekossa toimii useita henkilöitä tittelillä *general manager*, joka vastaa käytännössä *toimitusjohtajaa* tai *toiminnanjohtajaa*. Manageri ei ollut myöskään toistunut useasti aineistossa, joten laskin sen siitäkin syystä hieman poikkeustapaukseksi, jolle ei ole selkeää omaa ryhmää.

(47) Johaugin **manageri [Jørn Ernst]** jyrähti kritiikille jättituloista

Kohtalaisen kokoinen ja selkeästi hahmottuva ryhmä olivat tieteelliset auktoriteetit ja muut asiantuntijat. Tämän ryhmän hahmoilla ei ole välttämättä juurikaan suoraa valtaa, mutta heitä voi pitää varteenotettavina oman alansa asiantuntijoina ja neuvonantajina, joilla on vahva auktoriteetti oman sanomansa tueksi. Tämän ryhmän edustajat ovat myös usein korkeasti koulutettuja, mutta osa saattaa olla myös muilla tavoin ansioitunut (esimerkki 48). Koulutus, kokemus ja ansioituneisuus on tuonut heille auktoriteettia. Auktoriteettiasema sen sijaan toimii yhtenä vahvana taustatekijänä, kun tarkastellaan *jyrähtäviä* hahmoja. Auktoriteetteja ja asiantuntijoiden *jyrähdyksiä* esiintyi aineistossa yhteensä 11. Hahmoja esiintyi kuitenkin vain 9, koska *hyvinvointilääkäri* Pippa Laukka ja Iltalehden *yleisurheiluasiantuntija* Toni Roponen *jyrähtävät* kahdessa uutisessa. Roponen on itse asiassa toiminut myös hiihtovalmentajana samaan aikaan, mutta uutisissa korostettiin nimenomaan hänen asiantuntijarooliaan. Muita useammin toistuvia hahmojen titteleitä lääkärien ja asiantuntijoiden ohella olivat muun muassa *juristit* ja *professorit* (esimerkit 48 ja 49). Auktoriteetit ja asiantuntijat kertovat usein medialle näkemyksensä tai analyysinsä omaan alaansa liittyviin kysymyksiin. *Jyrähdyksiä* näistä lausunnoista muodostuu usein, mikäli ne ovat vastakkaisia näkemyksiä esimerkiksi yleisiin näkemyksiin tai jonkin yksittäisen tahon, kuten hallituksen toimintaa kohtaan.

(48) **Kuninkaallisuusasiantuntija ja toimittaja Richard Kay** jyrähti vastikään Daily Mailissa (IL)

(49) **Saksalaisjuristi** jyrähti venäläisten urheilijoiden kohtalosta. (IL)

- (50) On huolestuttavaa, että liikenteen valvonnan suuntaamisesta vastaava korkea poliisiviranomainen esittää lakiin perustumattomia kannanottoja, [rikos- ja prosessioikeuden **professori**] **Tolvanen** jyrähtää. (IL)

Pienimmäksi ryhmäksi aineiston perusteella osoittautui suuret urheilijahahmot, joista osaa pidetään jopa legendoina. Aineistossa suuria urheilijahahmoja oli vain neljä, mutta he erottuvat kuitenkin muista. He eivät ole valta-asemassa, eikä heitä välttämättä aina pidetä taustaan huolimatta valtavan arvostettuina asiantuntijoina tai auktoriteetteina. Suuria urheilijahahmoja ja -legendoja on etenkin Suomessa kovin vähän, joten ymmärrettävästi ryhmä oli pieni.

- (51) Paskanmarjat, **Juha Mieto** jyrähtää. (IL)

- (52) Vitun viivelähdöt. Suomella on aivan liian hidasta peliä, NHL-legend **Esa Tikkanen** jyrähti. (IL)

- (53) ”**El Diez**” [argentiinalainen jalkapallolegenda Diego Maradona] jyrähti. (IL)

Jo esimerkissä 27 mainitun Subbanin kohdalla lienee iän ja tittelin sijaan kyse myös hänen fyysisestä koostaan sekä erikoisesta persoonastaan. Subban on melko suurikokoinen fyysisesti ja hänellä on myös monien mielestä NHL-pelaajien joukossa suuri ego. Legendaksi häntä ei kyllä vielä taida kukaan kutsua, koska hänen uransa on edelleen kesken. Sen sijaan Juha Mieto on suurikokoinen, suuri persoona ja hiihtäjälegenda (esimerkki 51). Hän on kaiken lisäksi ehtinyt myös toimia politiikassa aivan kansanedustajana asti, mutta hänet muistetaan pääasiassa muista asioista. Mieto *jyrähti* kahdessa eri uutisessa. Esa Tikkanen on Miedon tapaan suuri persoona ja *NHL-legend*a (esimerkki 52). Hän on toiminut myös valmentajana ja jääkiekkoasiantuntijana, mutta vain harvoin hänestä puhutaan alan piireissä siten, että hän olisi vakuuttava auktoriteetti jääkiekkoasiantuntijana. Hänet muistetaan paremmin urastaan pelaajana. Suuria urheiluhahmoja kutsutaan usein myös lempinimillä, kuten näkyy esimerkissä 53.

4.4.4 Verbi ja valenssi

Tutkimuksessa esiintyi runsaasti sekä yksi- että kaksipaikkaisia verbejä. Yksipaikkaisia *jyrähtää*-verbejä esiintyi yhteensä 55. Nämä olivat sellaisessa muodossa, joissa hahmo *jyrähtää*, mutta lauseyhteydestä ei ole löydettävissä selvästi esimerkiksi objektia tai syytä *jyrähdykselle*, kuten esimerkissä 54.

- (54) Halla-aho jyrähti (IL)

Kaksipaikkaisia verbejä, joiden lauseyhteydessä esiintyi hahmon lisäksi objekti tai syy *jyrähdykselle*, oli yhteensä 39. Näissä yleisimpiä olivat muodot, joissa hahmo *jyrähtää* toiselle

hahmolle, jollekin asialle tai jostain syystä (esimerkit 55 ja 56). Joissain tapauksissa oli myös mainittu sijainti, kanava tai ajankohta, jossa *jyrähdyks* tapahtuu (esimerkit 57 ja 58).

(55) Grönlannin ulkoministeri jyrähti Yhdysvaltain presidentille (IL)

(56) Dufva jyrähti bussissa (IL)

(57) LeKin Kuusela jyrähti tuomioista (AL)

(58) – – perhe- ja peruspalveluministeri Annika Saarikko (kesk.) jyrähtää Twitterissä. (AL)

Hyvin yleisiä olivat myös muodot, joissa sitaatin lisäksi mainitaan, että *hahmo jyrähtää*, mutta kohde ilmenee vain sitaatista tai sitä on etsittävä laajemmasta tekstin kontekstista. Objekti tai syy *jyrähdykselle* ei siis käynyt välttämättä ilmi suoraan välittömästä lauseyhteydestä. Aina *jyrähdykselle* ei ollut selkeää objektia tai syytä, mutta tämä oli huomattavasti yleisempää elottomien aiheuttajien kohdalla kuin elollisten hahmojen. Luonnollisesti elottomat harvoin osoittavat *jyrähdyksiään* tiettyyn kohteeseen tai indikoivat välttämättä syytä *jyrähdykselle*. Elottomien *jyrähdyksissä* oli kyse enemmänkin tapahtuman ja äänen kuvailusta, mutta elollisten hahmojen *jyrähdyksissä* keskiössä lienee ollut enemmänkin viesti, jota he halusivat välittävää.

Verbiä *jyrähtää* esiintyi vaihtelevasti sekä preesensissä *jyrähtää* että imperfektissä *jyrähti*. Nämä olivat selvästi yleisimmät muodot konkreettisten elollisten hahmojen kohdalla: preesenssiä esiintyi 34 kertaa ja imperfektiä 42 kertaa. Näiden lisäksi verbi *jyrähtää* esiintyi 1 kerran perfektimuodossa *on jyrähtänyt* ja niin ikään 1 kerran pluskvamperfektimuodossa *oli jyrähtänyt*. Lisäksi esiintyi 1 kerran aktiivin 2. -*nee*-partisiippimuotoinen *kerrotaan jyrähtäneen* sekä yksi -*ma*-infinitiivimuotoinen *joutunut jyrähtämään*.

4.4.5 Substantiivijohdokset

Substantiivimuodossa elollisten konkreettisten hahmojen *jyrähdyksiä* oli yhteensä 4, joista kahdessa Kummola antaa kuuluisan *jyrähdyksensä*. Kummolaan ei tosin viitattu tällä kertaa suoraan nimellä, vaan attribuutilla *tamperelainen*. Uutinen käsitteli Kummolaa, joten laajemmasta kontekstista ei jää epäselvyyttä, kehen *tamperelainen* viittaa. Juha Miedon kohdalla ilmaisu oli hänen puhumaansa murretta mukailevasti, leikittelevässä muodossa *jyrährys*. Sanassa on länsimurteille ominaisesti yleiskielen *d:n* vastineena *r* (Hurta: 2007). Kielellä leikittely koski myös uutisen otsikossa Miedon nimeä esimerkissä 44, jossa Miedosta käytettiin hänen lempinimeään *Mietaa*.

(59) – – kun **tamperelainen [Kalervo Kummola]** antoi kuuluisan jyrähdyksensä (AL)

(60) **Mietaan** jyrährys (IL)

Substantiivijohdoksia oli yllättävän vähän elollisten konkreettisten hahmojen kohdalla. Odotusten mukaista toki oli verbimuotojen *jyrähtää* ja *jyrähti* hallitseva osuus, mutta substantiivijohdosten pieni määrä yllätti siitä huolimatta hieman.

4.5 Monikkomuoto ja jaollisuus

Elottomat abstraktit jyrähtäjät olivat yhtä poikkeusta lukuun ottamatta yksikössä. Ainoa eloton abstrakti aiheuttaja monikkomuodossa oli esimerkin 61 *ukkoset*. Tämä säätiöedotuksessa esiintyvä muoto oli siitä syystä erikoinen, että ukkonen on semanttisesti vain yksi olemassa oleva entiteetti, joskin hieman vaikeasti määriteltävissä. Väittäisin ukkosen olevan jaollinen, eli entiteetti, jolla ei ole selviä rajoja (Tieteen termipankki 2020). Kuitenkin puhtaasti kieliopillisesti *ukkonen* monikkomuodossa ei ole mitenkään virheellinen. Voidaan toisaalta käydä debattia, lasketaanko täysin eri puolilla maata esiintyvät ukkosilmat yhdeksi vai ovatko ne täysin toisistaan erillisiä. Eli toisin sanoen, onko silloin olemassa samaan aikaan useampi ukkosta vai onko kyse esimerkiksi saman ukkosen eri ilmentymistä. Kielitoimiston sanakirjan (s.v. *ukkonen*) määritelmä, jossa ukkonen on synonyymi *ukonilmalle*, tukee ainakin jossain määrin monikkomuodon oikeellisuutta. Toisaalta esimerkiksi muinaisuskossa *ukkonen* oli itse asiassa jumaluus, laajasti tunnettu ukkosenjumala. Ukkosenjumala on luonnonjumala, joka tunnetaan hieman eri nimillä erilaisissa uskomuksissa. (Porsanger & Pulkkinen 2014.)

(61) – – ukkoset voivat jyrähdellä. (IL)

Elottomia konkreettisia aiheuttajia esiintyi hieman elottomia abstrakteja enemmän monikkomuodossa, yhteensä 3 kertaa. Nämä ovat sen sijaan selvästi jaottomia, koska ne on mahdollista selkeästi rajata ja yksilöidä sekä niihin voi ongelmattomasti viitata monikkomuodolla (Tieteen termipankki 2020). Muun muassa aiemmin mainitut *lentokoneen moottorit* ja *formulat* sekä myös *patarummut* olivat aiheuttajina, siten että itse jyrähtäminen oli substantiivimuodossa *jyrähdyksissä* (esimerkki 62).

(62) ”– – jonka tulivoimaisuus **patarumpujen** äärellä vaikutti olennaisesti musiikin dramaattisuuden toteutumiseen esimerkiksi kolmannen osan Beethovenia heijastelevissa jyrähdyksissä.” (AL)

Elollisia abstrakteja hahmoja oli aineistossa monikkomuodossa 3 kappaletta. Ensimmäinen näistä oli esiintymä *naiset*, joka on samassa jo aiemmin mainitussa kolumnissa (ks. sivu 18). Tämän lisäksi esiintyi monikkomuotoinen, yleisesti ammattiryhmittymään viittaava *polii-*

tikot sekä substantiivimuotoinen abstrakti esiintymä *ykköstykkien* (ersimerkki 63). Tässä *ykköstykeillä* viitattiin kyllä elollisiin, Tapparan jääkiekkjoukkueen pelaajiin. Tästä syystä mielestäni *ykköstykit* ovat jaottomia, koska jokainen pelaaja on oma hahmonsa. Syntaktisesti *ykköstykit* ovat kuitenkin selvästi tekijän asemassa, mutta niillä ei suoraan viitata keihinkään tiettyihin pelaajiin. Urheilua seurannut lukija tunnistaa kuitenkin laajemmasta kontekstista ilmaisun tarkoituksen, ja jääkiekkoa enemmän seuraava lukija voi jopa osata helposti nimetä pelaajat, joihin ilmaisu *ykköstykit* viittaa.

(63) – – ilman [Tapparan] **ykköstykkien** jyrähdystä se ei riitä mihinkään. (IL)

Sen sijaan elollisia konkreettisia hahmoja kuvailtiin jyrähtävän monikossa vain 1 kerran. Monikossa hahmoja esiintyi kaksi samassa yhteydessä mainittua jalkapallojoukkueen johtotason edustajaa (esimerkki 64).

(64) Bayernin pj. **Karl-Heinz Rummenigge** ja urheilujohtaja **Hasan Salihamidzic** päätyivät viime viikolla jyrähtämään medialle. (AL)

Koska molemmat henkilöt oli nimetty koko nimellä, oli monikon tunnus ainoastaan verbissä *päätyivät*. Tämän lisäksi *jyrähtämään* oli *mA*-infinitiivimuodossa, jota ei muuten aineistossa esiintynyt. Elolliset konkreettiset hahmot ovat myös poikkeuksetta jaottomia.

5 PÄÄTÄNTÖ

Tutkimuksessa erilaisia *jyrähtäjiä* oli laaja ja monipuolinen joukko, mutta tietyn tyylliset hahmot ja aiheuttajat toistuivat aineistossa. Ylivoimainen enemmistö *jyrähtävistä* hahmoista oli miehiä. Suurin merkitys sukupuolen ohella *jyrähtää*-verbin käytön kannalta näyttäisi olevan myös hahmon tittelillä tai auktoriteettiasemalla. Monenlaiset johtajat yhteiskunnan eri tasoilla ja sektoreilla sekä arvostetut asiantuntijat nousivat odotetusti päällimmäisinä esille *jyrähtävinä* hahmoina. Sen sijaan fyysinen koko ei välttämättä ollut niin olennainen tekijä, ellei oteta huomioon miesten keskimääräistä suurempaa kokoa verrattuna naisiin. Saattaa kuitenkin olla, että hahmon fyysinen koko vaikuttaa jonkin verran siihen, käyttäkö toimittaja sanavalintana *jyrähtämistä*, mutta tästä on mahdotonta antaa kovin varmaa vastausta tämän tutkimukseni perusteella. Myöskään matalan äänen vaikutusta *jyrähtämiseen* ei ole mahdollista tämän tutkimuksen tiimoilta todeta. Voin vain esittää valistuneen arvion, että tämä voi päteä siinä mielessä, että miesten ääniala on keskimäärin matalampi kuin naisilla. Tutkimukseni perusteella hahmon ikä on toki yksi suuri tekijä, koska nuoria (alle 30-vuotiaita) ei tiettävästi esiinny aineistossa ollenkaan. Toisaalta ikähajonta on hahmojen välillä suurta ja mikään ikäluokka ei erottunut selkeästi muista. Tästä voisi ehkä päätellä iän merkityksen *jyrähtämisiin* laskevan siinä noin 30–40 ikävuosien jälkeen. Täytyy kuitenkin korostaa edelleen, ettei aineiston kaikkien hahmojen ikiä ollut mahdollista tarkistaa.

Ekspressiivisen ilmaisun yleisin muoto aineistossa oli verbi *jyrähtää* sekä preesensissä että imperfektissä. Tämä pätee etenkin elollisten hahmojen kohdalla. Muitakin aika- ja taivutusmuotoja kyllä esiintyi, mutta ne olivat selvästi vähemmistössä. Abstraktien ja elottomien aiheuttajien joukossa onkin suurin osa koko aineiston substantiivimuotoisista *jyrähtää*-verbin johdoksista. *Jyrähdyksellä* kuvataan näissä tapauksissa enemmän todellista äkillistä kovaa ääntä, sanakirjamääritelmän mukaista *jyrähdystä*. Abstraktit elottomat *jyrähdysten* aiheuttavat tekijät ovat enimmäkseen luonnonilmiöihin, kuten *ukkoseen* liittyviä. Sen sijaan esimerkiksi elollisten konkreettisten ihmishahmojen kohdalla *jyrähdyksellä* on selvästi hieman erilainen merkitys. Kun ihmisen puheesta käytetään verbiä *jyrähtää*, sen merkitys on kuvainnollisempi. Yhtäältä *jyrähdyksellä* kuvaillaan hahmon puhetapaa tietyssä tilanteessa, jossa puheessa esiintyy jotain *jyrähdysten* kaltaista. Sitä voisi jopa sanoa ikään kuin ”jyrähdyksellisyydeksi”. Toisaalta lehtikielessä ekspressiivisellä ilmaisulla *jyrähtää* usein väritetään ja elävöitetään tekstiä, vaikka hahmon puhe välttämättä ei ole aina äkillisesti äänekkäämpää, mihin *jyrähtää* viittaisi

varsinaiselta merkitykseltään. Joskus niin sanottu *jyrähdys* tapahtuu tekstimuodossa esimerkiksi Twitterissä, jolloin itse asiassa tapahtuma on kirjaimellisesti äänetön. Erityisesti tällöin kenties halutaan korostaa enemmänkin hahmon viestin sanomaa, joka usein on napakka ja negatiivissävytteinen. Elottomien aiheuttajien joukosta nousee *ukkonen*, *moottori* ja *kone* selkeinä *jyrähtämiseen* assosioituvina aiheuttajina. Voisi jopa todeta, että nämä ovat ainakin aika lähellä prototyypisintä elotonta *jyrähtäjää*.

Vain harvassa uutisessa kuvaillaan juurikaan *jyrähtävää* hahmoa muuten kuin mahdollisimman virallisella tai osuvimmalla tittelillä. Muutamassa uutisessa esiintyy hahmoa kuvailevia ilmaisuja, esimerkiksi *kovasanainen vaikuttaja*, *vihainen mies* ja *hiihtojätti*, mutta ehkä hieman yllättäen valtaosassa uutisista kuvailu on hyvin minimaalista. Tämä lienee aineistossa selkeään enemmistöön kivunneelle uutistekstin tekstilajille ominaista siitäkin huolimatta, että etenkin keltaisen lehdistön kieli onkin muuttunut vuosien saatossa vapaamuotoisemmaksi.

Hauskana yksityiskohtana aineistossa oli mukana myös hakutuloksia kirjoituksista, joissa pohditaan tämän tutkimukseni tavoin *jyrähtää*-sanana käyttöä mediassa. Useammassa kolumnissa ja tekstissä pohdittiin samankaltaisia kysymyksiä, jotka tämänkin tutkimuksen taustalla olivat alun perin innoittajina. Näin ollen tutkimuksella on mielestäni paikkansa, koska ilmiö selkeästi kiinnostaa, mutta sitä on tutkittu hyvin vähän. Tutkimukseni tulokset sinänsä eivät välttämättä tuo mitään mullistavaa uutta tietoa, vaan tulokset olivat jossain määrin ennakkoletusten mukaisia. Tutkimus kuitenkin syventää, tarkentaa ja osin myös vahvistaa aiheen ympärillä leijuvia mielikuvia.

Jatkotutkimuksissa voisi tarkastella tarkemmin vielä esimerkiksi verbin ja substantiivijohdosten eroavaisuuksia sekä pureutua enemmän ilmaisun *jyrähtää* valenssiin. Tämän tutkimuksen osalta niiden tarkastelu jäi vielä jokseenkin ohueksi. Toisaalta erilaisten lehtien tapaa käyttää ekspressiivisiä teonsanoja, kuten *jyrähtää*, voisi tutkia syvemmin. Siinä riittäisi varmasti ammennettavaa laajempaankin tutkimukseen.

LÄHTEET

Alma Median Media-arkisto: <https://www.media-arkisto.com>

Alma Median verkkosivut: <https://www.almamedia.fi/tietoa-meist%C3%A4/missio-visio-ja-arvot> (viitattu 14.4.2020).

BLOOMFIELD, LEONARD 1933: *Language*. New York: Henry Holt & Co.

HAHMO, SIRKKA-LIISA 2011: U-johtimia ja ekspressiivistä etymologiaa. – *Virittäjä* 115 s. 282.

HURTTA, HEIKKI 2007: Läänttä ja itää – suomen murteiden ryhmittelyä. – *Kielikello* 3/2007.

KIVINIEMI, EERO 1971a: Suomen partisiippinimistö. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 295. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.

——— 1971b: Vastakohta- ja variointinimistä. – *Virittäjä* 75 s. 123–134.

Kielipakina = LOUNELA, MIKKO 2006: Korpukset ja kielentutkimus. Esitetty Ylen Radio 1:ssä 16. ja 17.6.2006. Saatavana tekstinä: https://www.kotus.fi/nyt/kolumnit_artikkelit_ja_esitelmat/kielipakina_%282006_2009%29/korpukset_ja_kielen_tutkiminen

Kielitoimiston sanakirja. <https://www.kielitoimistonsanakirja.fi/netmot.exe?motportal=80> (viitattu 22.9.2019).

KIVIOJA, PASI 2008: Iltapäivälehdet mediakentän ja yhteiskunnan muutoksessa. – *Julkaisuja A* 106. Tampere: Tampereen yliopisto, Journalismin tutkimusyksikkö [ISBN 978-951-44-7496-5](https://www.isbn.fi/ISBN/978-951-44-7496-5).

KNUUTILA, SINI 2017. Ekspressiiviverbit ja koloratiivikonstruktio kaunokirjallisuudessa – Konstrastiivinen analyysi suomesta, ruotsista ja venäjämästä. Tampere: Tampereen yliopisto.

KOIVUSALO, ESKO 1992: Sanomalehti ja äidinkieli. – *Kielikello* 2/1992.

KOLEHMAINEN, LEENA 2010: Sääverbien syntaksia ja semantiikkaa: semanttiset roolit, osallistujien vaihteleva käsitteistäminen ja sääverbien vaihteleva valenssi. – *Virittäjä* 114 s. 6–8.

KUKKONEN, PEKKA – MAAMIES, SARI 2008: Sanomalehden kieli vaikuttaa. – *Kielikello* 2/2008.

Lapsiasia. Verkkosivu: <http://lapsiasia.fi/lapsiasiaavaltuutettu/> (viitattu 7.5.2020).

LÄHDENMÄKI, ARI 2001: Arkisen ja asiatyylin rajamailla. – *Kielikello* 1/2001.

Oikeuskanslerinvirasto. Verkkosivu: https://www.okv.fi/fi/oikeuskansleri/tehtavat_ja_toiminta/ (viitattu 7.5.2020).

PORSANGER, JELENA. & PULKKINEN, RISTO 2014: Ukkosenjumala. – Saamelaiskulttuurin ensyklopedia. Helsingin yliopisto. <http://senc.hum.helsinki.fi/wiki/Ukkosenjumala> (viitattu 23.4.2020).

Suomen tietotoimiston tyylikirja. Verkkosivu: <https://stt.fi/tyylikirja/jutun-kieli-ja-sisalto/tyylista/> (viitattu 14.4.2020).

TEPA-termipankki. Verkkosivu: <https://termipankki.fi/tepa/fi/haku/valvontaviranomainen> (viitattu 7.5.2020).

Tieteen termipankki 22.09.2019: Kielitiede:agentti. (Tarkka osoite: <https://tieteentermipankki.fi/wiki/Kielitiede:agentti>.)

Tieteen termipankki 31.3.2020: Kielitiede:aspekti. (Tarkka osoite: <https://tieteentermipankki.fi/wiki/Kielitiede:aspekti>.)

Tieteen termipankki 22.09.2019: Kielitiede:deskriptiivinen verbi. (Tarkka osoite: [https://tieteentermipankki.fi/wiki/Kielitiede:deskriptiivinen verbi](https://tieteentermipankki.fi/wiki/Kielitiede:deskriptiivinen_verbi).)

Tieteen termipankki 6.5.2020: Filosofia:entiteetti. (Tarkka osoite: <https://tieteentermipankki.fi/wiki/Filosofia:entiteetti>.)

Tieteen termipankki 6.5.2020: Kielitiede:entiteetti. (Tarkka osoite: <https://tieteentermipankki.fi/wiki/Kielitiede:entiteetti>.)

Tieteen termipankki 26.2.2020: Kielitiede:frekvenssi (leksikko). (Tarkka osoite: [https://tieteentermipankki.fi/wiki/Kielitiede:frekvenssi \(leksikko\)](https://tieteentermipankki.fi/wiki/Kielitiede:frekvenssi_(leksikko)).)

Tieteen termipankki 3.5.2020: Kielitiede:jaollisuus. (Tarkka osoite: <https://tieteentermipankki.fi/wiki/Kielitiede:jaollisuus>.)

Tieteen termipankki 3.5.2020: Kielitiede:jaottomuus. (Tarkka osoite: <https://tieteentermipankki.fi/wiki/Kielitiede:jaottomuus>.)

Tieteen termipankki 22.09.2019: Kielitiede:prototyypisyys. (Tarkka osoite: <https://tieteentermipankki.fi/wiki/Kielitiede:prototyypisyys>.)

Tieteen termipankki 2.5.2020: Kielitiede:valenssi. (Tarkka osoite: <https://tieteentermipankki.fi/wiki/Kielitiede:valenssi>.)

Tilastokeskus 2.12.2019: Valta ja päätöksenteko: (Tarkka osoite: http://www.stat.fi/tup/ta-saarvo/valta_ja_paatoksenteko/index.html#vaalit)

Tilastokeskus 30.4.2020: Yksityinen sektori: (Tarkka osoite: https://www.stat.fi/meta/kas/yksityinen_sekt.html)

TUOMI, JOUNI & SARAJÄRVI, ANNELI 2018. *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

VISK = Hakulinen, Auli – Vilkuna, Maria – Korhonen, Riitta – Koivisto, Vesa – Heinonen, Tarja Riitta – Alho, Irja 2004: *Iso suomen kielioppi*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden

Seura. Verkkoversio, viitattu 1.11.2008. Saatavissa: <http://scripta.kotus.fi/visk>
URN:ISBN:978-952-5446-35-7.

Yle Urheilu. Kummola: En jyrähdä, vaan murisen. <https://yle.fi/urheilu/3-7059503> (viitattu 19.9.2019)